

MIGRANTLAR MADANIY ADAPTATSIYASINING FALSAFIY-AXLOQIY TAHLILI

DOI: 10.5281/zenodo.11127807

Halimov Sherzod Igamberdiyevich

Samarqand davlat chet tillar instituti Tadqiqotchisi

komilov88@umail.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada globallasuv davrida migratsiyaning xalqaro ahamiyat kasb etishi, uning madaniy munosabatlarga ta'siri, adaptatsiya va integratsiya jarayonlarining o'zaro bog'liqligi va farqlari, moslashuvning ob'ektiv shart-sharoitlari va sub'ektiv omillari, akkulturationsiyaning o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilingan. Adaptatsiyaning mexanizmlari, qabul qiluvchi mamlakat rasmiy tilini bilish darajasining bu jarayonga ta'siri yoritilgan.

Аннотация: В статье анализируется международное значение миграции в эпоху глобализации, ее влияние на культурные связи, взаимозависимость и различия адаптационных и интеграционных процессов, объективные условия и субъективные факторы адаптации, особенности аккультурации. Выделены механизмы адаптации, влияние уровня знания государственного языка принимающей страны на этот процесс.

Abstract: This article analyzes the international importance of migration in the era of globalization, its impact on cultural relations, interdependence and differences of adaptation and integration processes, objective conditions and subjective factors of adaptation, specific features of acculturation. The mechanisms of adaptation, the influence of the level of knowledge of the official language of the host country on this process are highlighted.

Kalit so'zlar: Migratsiya, adaptatsiya, integratsiya, assimilyatsiya, segregatsiya, madaniyat, motivatsiya.

Ключевые слова: Миграция, адаптация, интеграция, ассимиляция, сегрегация, культура, мотивация.

Key words: Migration, adaptation, integration, assimilation, segregation, culture, motivation.

Migratsiya odamlarning yashash joyini o'zgartirish bilan bog'liq ko'chishi bo'lib, XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab global muammolardan biriga aylandi. U dunyoning barcha mamlakatlari, jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy hayotining ko'plab sohalari, ijtimoiy qatlamlar va guruhlarni qamrab olgan umumjahon miqyosga ega bo'ldi.

Migratsiya murakkab ijtimoiy jarayon sifatida doimo qabul qiluvchi jamiyat va migrant jamoalarning o'zaro ta'siri bilan bog'liqdir. Migrantlarning yangi ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy, huquqiy sharoitlarga moslashishi, keyinchalik migrantlarning mahalliy aholi bilan teng ravishda mamlakat hayotining turli sohasiga qo'shilishi mahalliy aholi va migrantlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar darajasi bilan belgilanadi. Migrantlarning yangi sharoitlarga moslashishi va ijtimoiy munosabatlar tizimiga qo'shilish jarayonlari adatatsiya va integratsiya deb ataladi. "Adaptatsiya" tushunchasi an'anaviy bo'lib, hozirgi zamon fanlarining ham kategoriya tizimiga kiradigan komponentlardan biri hisoblanadi. Bu tushuncha lotincha "adapto" so'zidan olingan va antik davrlarda tirik organizmlarning muhitga moslashuvini bildirgan. Dastlab bu so'z biologiyada ishlatilgan, keyinchalik esa uning doirasidan chiqib, bu tushuncha tibbiyot, kibernetika, sotsiologiya, psixologiya, demografiya, tarix, antropologiya va boshqa fanlarda qo'llanilgan. [1; 58-59]

Migrantning adaptatsiyasi - bu chet el fuqarosi yoki fuqaroligi bo'lmagan shaxs tomonidan qabul qiluvchi jamiyatda yashash va muvaffaqiyatli faoliyat yuritish imkonini beradigan xulq-atvor na'munalari, ijtimoiy normalar va qadriyatlar, bilim, ko'nikmalarni o'zlashtirish jarayonidir. Adaptatsiya migrantning rasmiy maqomni olishi va o'zining yashashini qonuniylashtirishi bilan chambarchas bog'liqdir. [2; 4]

Adaptatsiya va integratsiya bir-biri bilan bosqichma-bosqich bog'langan. "Adaptatsiya" va "integratsiya" tushunchalari ko'p qirrali bo'lib, ular ko'pincha turli ma'nolarga ega. Adaptatsiya va integratsiya ko'pincha uzoq muddatli va yakuniy natijaga erishishga qaratilgan ijtimoiy jarayonlar sifatida tushuniladi. Qabul qiluvchi

jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy, va huquqiy voqeligiga muvaffaqiyatli moslashgan xorijlik migrantgina o'z hayoti davomida mahalliy hamjamiyatga bosqichma-bosqich qo'shib, uning to'laqonli a'zosiga aylanishi mumkin. Shuning uchun migrantlarning adaptatsiya va migratsiya jarayonini bir-biridan ajratish va ular to'g'risida fikrlarni asoslashga harakat qilish maqsadga muvofiq emas. Adaptatsiyaga integratsiyaning birinchi bosqichi sifatida qarash kerak. Buning sababi shundaki, hali bu bosqichda migrantning qabul qilgan jamiyatga moslashuvi sodir bo'ladi. Integratsiya bu madaniyatlarning bir biriga qarab harakati jarayoni bo'lib, u turli shakllarda (assimilyatsiya, multikulturalizm va boshqalar) namoyon bo'lishi mumkin.

Faqat yangi ko'chib kelganlarga xos bo'lgan uch xil adaptatsiya jarayoni mavjud:

- yangi ijtimoiy-demografik muhitga moslashish, ya'ni yangi tanishlar topish va eski tanishlar bilan munosabatlarning zaiflashuvi;
- kichik shahar aholi punktlaridan yirik aholi punktlariga ko'chib o'tish zaruriyati bilan bog'liq bo'lgan adaptatsiya;
- turli tabiiy-iqlim sharoitlarida va geografik joylashuviga moslashish.

Adaptatsiyaning barcha turlari yangi ko'chib kelganlarning yashash joylarida omon qolishi uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlarning mavjudligi bilan bog'liqdir. Chunki ularning hayotiy faoliyatiga butun tabiiy va ijtimoiy shart-sharoitlar majmuasi ta'sir qiladi.[3;78-86] Migrant va oilasining keyingi taqdiri ko'p jihatdan uning yangi sharoitlarga qanday moslashishiga bog'liq. Moslashuvning u yoki bu modelini shakllantiruvchi mikroiqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy omillarni aniqlash, migrantlarni tashlash bilan bog'liq bo'lgan masalalarni chuqur tahlil qilish talab qilinadi.

Adaptatsiyaning ikkita turi mavjud. Birinchisi, ishlab chiqarish bilan bog'liq adaptatsiya hisoblanadi. Bu jarayon ish joyini o'zgartirishdan boshlanadi. Adaptatsiyaning bu turi yordamida migratsiyaning iqtisodiy vazifalari amalga oshiriladi. Ikkinchisi, ijtimoiy va turmush bilan bog'liq adaptatsiya hisoblanadi. U yashash joyini o'zgartirish davridan boshlanadi.

Aynan shuning uchun adaptatsiya to'g'risida umumiy fikr bildirish, uni tasniflash mumkin emas. Chunki adaptatsiya migratsiyaning turli ko'rinishlariga xos tarzda namoyon bo'ladi. Shuning uchun u vaqtinchalik va doimiy mehnat migrantlari, o'quv yurtlariga kiruvchilar va boshqa toifadagilar uchun yagona tavsifga ega bo'la olmaydi. Migrantlarning adaptatsiya jarayonlari amalda uzluksiz bo'ladi. Qabul qiluvchi mamlakatda migrantlarning har qanday toifasining adaptatsiyasi muhim hayotiy ahamiyat kasb etadi.[4;720-721]

I.Molodikovanning ta'kidlashicha, V.Mukomel migrantlarni hayotiy rejalariga qarab uch guruhga ajratadi. Birinchi guruhga muqim joylashib olgan va jamiyatga to'liq integratsiya bo'lganlar, ikkinchi guruhga ishlab pul topishga kelganlar, ammo allaqachon moslashganlar va o'zlarining hayotiy rejalarini qaytadan ko'rib chiqqanlar, uchinchi guruhga o'z vataniga qaytishni maqsad qilib qo'yganlar kiradi. Bu guruhga kiruvchilar asosan ma'lumot va malakaga ega bo'lmagan yoshlardan iborat bo'lib, ular faqat ishlab pul topish uchun kelganlar.[5; 24-25]

Ijtimoiy adaptatsiya faol yoki passiv shaklda, lekin ko'pincha ikkalasi bir vaqtning o'zida ham sodir bo'lishi mumkin. Ijtimoiy adaptatsiyaning faol shakli shu bilan tavsiflanadiki, subyekt ijtimoiy muhitga ta'sir qilib, uni o'zgartirishga harakat qiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, ko'pincha ijtimoiy muhitni to'lasincha o'zgartirish imkoniyati bo'lmaydi, chunki shakllangan ijtimoiy muhit hulq-atvor normalari, qoidalari barqarorligini saqlab qolishga harakat qiladi. Bundan tashqari ijtimoiy muhitning normalarini qabul qilgan individlar uni tubdan o'zgartirishni xohlamaydilar. Adaptatsiyaning boshqa shakli migrant kirib qolgan ijtimoiy guruhining hamma normalari va qoidalarini passiv qabul qilishidir. Buning uchun migrant o'zining qarashlari va qat'iy ishonchini qayta ko'rib chiqishi kerak. Albatta jamiyatda mavjud bo'lgan normalar va qoidalar asosida yashash migrant uchun muayyan qiyinchiliklar tug'diradi. Migrantning qabul qilgan mamlakatdagi adaptatsiyasi jarayoni chegarali jarayon emas. Migrant o'zining yangi jamiyatga moslashuvini tahlil qilib, xulosa chiqara olgandagina mustaqil yashashi va integratsiyaga tayyor ekanligini his qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Проскурякова О.Л. Адаптация мигрантов как социальный прогресс.// Вестник ОГУ. № 4/апрель. 2007.
2. Адаптация и интеграция мигрантов. Сборник эффективных практик. Автор-составитель Якимов А.Н. Санкт-Петербург 2018 г.
3. Гриценко В.В. Влияние культурных различий на адаптацию русских переселенцев из стран ближнего зарубежья в Россию // Психологический журнал. – 2000. – № 1.
4. Леденева В.Ю. Формы и модели социальной адаптации мигрантов.// Политика и общество. 6(126). 2015.
5. Молодикова И. Западные подходы к исследованию миграции-возможности сравнений с Российской исследовательской школой.// Методология и методы изучения миграционных процессов. Междисциплинарное учебное пособие. Под ред. Жанны Зайончковской, Ирины Молодиковой, Владимира Мукомеля - Центр миграционных исследований.М., 2007.